

Hoofdstuk 1 Inleiding Basis Burgerschap

Het Nova College heeft een Basis Burgerschap ontwikkeld, met als doel expliciet inhoud te geven aan de derde kwalificatie van het mbo-onderwijs, te weten: opleiden voor deelname aan de maatschappij. Burgerschap is, net als Nederlands en Rekenen, een generiek vak op het mbo.

Het wettelijke kader van Burgerschap in het mbo¹ is breed geformuleerd en biedt instellingen de gelegenheid Burgerschap zelf inhoud te geven en de inspanningsverplichting voor studenten te formuleren. Met de ministeriële kaderbrief Aanpak Basisvaardigheden mbo ²en de brief over de versterking van het burgerschapsonderwijs³ (beide juli 2023), gaat daar over een aantal jaar wel verandering in komen.

Echter, op dit moment heeft Burgerschap (en ook Loopbaan) , anders dan de andere generieke onderdelen, geen eindtermen en examen. Op Novabreed niveau formuleren we de kaders rondom de inspanningsverplichting in het Verantwoordingsdocument LB. In het verantwoordingsdocument staan, met uitzondering van het Nova Fit programma - géén Nova specifieke kaders beschreven voor de *inhoud* van onderwijsprogramma's van Burgerschap op het Nova College.

Hoewel we daarmee recht doen aan de ruimte die het wettelijk kader biedt en de variëteit in opleidingen, leidt het in de praktijk tot grote verschillen in kwaliteit en kwantiteit van ons burgerschapsonderwijs.

Het Nova College is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en wil in het belang van onze studenten voor een bepaalde basiskwaliteit van ons burgerschapsonderwijs kunnen staan.

Dat doen we door deze Basis Burgerschap te ontwikkelen, die voor alle opleidingen op het Nova College geldt. De Basis Burgerschap geeft een kader aan de inhoud van ons Burgerschapsonderwijs en de expertise die daarvoor nodig is. Om recht te doen aan de diverse studentpopulatie, variëteit aan opleidingen en verschillende onderwijsmodellen, beschrijven we met name het wat en waarom en minder het hoe, zodat onderwijsteams het op een voor hun passende wijze kunnen toepassen.

De expertise van een grote groep Burgerschapsdocenten en gesprekken met een groot deel van de opleidingsteams van het Nova College vormen het fundament van deze Basis Burgerschap. Zij hebben input geleverd door middel van vragenlijsten, interviews, werksessies, discussies en driegangengesprekken. Een kerngroep Burgerschap van 3 docenten en een beleidsadviseur Onderwijs heeft de Basis Burgerschap verder uitgewerkt.

Met het ontwikkelen van de Basis Burgerschap hebben we ook de inhoud van de brief over de versterking van het burgerschapsonderwijs in het achterhoofd gehouden.

De Basis Burgerschap vormt de basisstructuur voor een platform Burgerschap met informatie ter inspiratie en uitwisseling voor alle onderwijsteams. De Basis Burgerschap zal te zijner tijd ook worden opgenomen in een nieuwe versie van het Verantwoordingsdocument LB.

De Basis Burgerschap bestaat uit een visie (hoofdstuk 2), uit een uitwerking van de dimensies in leerdoelen, thema's en onderwerpen (hoofdstuk 3) en uit een aantal uitgangspunten (hoofdstuk 4).

¹ te vinden in [bijlage 1 'Generieke kwalificatie-eisen loopbaan en burgerschap'](#) van het Examen -en kwalificatiebesluit

² [Kaderbrief aanpak basisvaardigheden mbo | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

³ Zie [Versterking-burgerschapsonderwijs-actielijn-1-van-de-aanpak-basisvaardigheden-middelbaar-beroepsonderwijs-mbo.pdf \(expertisepuntburgerschap.nl\)](#)

Hoofdstuk 2 Visie Burgerschapsonderwijs Nova College

De visie van het Nova College op Burgerschapsonderwijs geeft antwoord op de vragen: Welke betekenis geven we aan Burgerschap bij het Nova College en wat willen wij met ons burgerschapsonderwijs bereiken? De visie geldt als Novabreed kompas en geeft richting aan de uitvoering van het burgerschapsonderwijs en houdt tegelijkertijd rekening met de verschillen tussen de opleidingen.

In essentie gaat Burgerschap over de ontwikkeling van de eigen identiteit van studenten als deelnemers aan de maatschappij en is gebaseerd op de grondwet van Nederland. Studenten en hun identiteit veranderen en de maatschappij verandert ook. Daarom is Burgerschap een doorgaand ontwikkelproces.

Bij het Nova College is Burgerschap een belangrijke pijler van ons onderwijs. We leren studenten zelf keuzes te maken en die te onderbouwen. We maken studenten er bewust van dat zij met het maken van keuzes mede vormgeven aan de samenleving. Ook leren studenten kritisch te denken en handelen, rekening houdend met verschillen. Voor de ontwikkeling van deze burgerschapsvaardigheden is een veilig en inspirerend leerklimaat voorwaardelijk.

Burgerschapsonderwijs wordt ontwikkeld en vormgegeven door bevlogen en betrokken burgerschapsdocenten, die belangrijke thema's (zie hoofdstuk 3) verbinden aan de actualiteit, met aandacht voor onze diverse studentpopulatie. Er is ruimte voor gesprekken die kunnen bijdragen aan een kritische en open houding van studenten. Studenten leren omgaan met veranderingen, op privévlak, vanuit de maatschappij of in het beroepenveld, die op hen afkomen.

Daarnaast heeft het hele onderwijsteam en de vestiging een rol in het stimuleren van burgerschapsvaardigheden en het zorgen voor een veilig en inspirerend schoolklimaat.

Door Burgerschapsonderwijs op het Nova College kijken studenten verder dan hun eigen leefwereld en zijn zij toegerust om als kritische professionals hun weg te (blijven) vinden in de samenleving.

Hoofdstuk 3 Dimensies uitgewerkt in leerdoelen, thema's en onderwerpen

In de visie spreken we over belangrijke burgerschapsthema's die worden behandeld. Deze thema's staan hieronder uitgewerkt en zijn gecategoriseerd naar de bekende vier dimensies van de wettelijke generieke eisen van Burgerschap op het mbo. Dit zijn de economische dimensie, de politiek-juridische dimensie, de sociaal-maatschappelijke dimensie en de dimensie vitaal burgerschap.

Iedere dimensie heeft 4-5 thema's, met onder ieder thema een aantal onderwerpen.

Bij iedere dimensie staan ook een aantal thema-overstijgende leerdoelen beschreven.

Samen vormt dit overzicht de inhoudelijke basis voor de inhoud van de burgerschapslessen. Het is een Nova vertaling van de wettelijke generieke eisen van Burgerschap op het mbo en biedt houvast bij het ontwerpen van het curriculum en het ontwikkelen van het lesprogramma.

Indien er nieuwe kwalificatie-eisen voor Burgerschap gaan gelden, kunnen deze thema's nog steeds veel houvast bieden bij de invoering en uitwerking van die nieuwe eisen in het onderwijs.

Om een basiskwaliteit te kunnen borgen werken alle studenten tijdens Burgerschap aan de leerdoelen en komen in alle opleidingen de thema's aan de orde. De onderwerpen die onder de thema's staan zijn suggesties voor onderwijsteams. Samengevat is de structuur in dit hoofdstuk dus opgebouwd in 4 treden:

Trede 1: leerdoelen dimensie (studenten in alle opleidingen werken aan de leerdoelen)

Trede 2: thema's (komen in alle opleidingen aan de orde)

Trede 3: onderwerpen (suggesties voor docenten)

Trede 4: lesprogramma en lesdoelen (aan docenten)

In het platform Burgerschap houden we de structuur zoals in dit hoofdstuk beschreven staat aan. Daardoor kun je overzichtelijk zoeken naar bijvoorbeeld relevant lesmateriaal, bronnen en websites.

Economische dimensie

In de economische dimensie hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: omgaan met geld, salaris en arbeid, financiën en overheid en het thema consumeren.

In de economische dimensie ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachtes en handelen.

Thema omgaan met geld

1. Begroting
2. Waardebepaling
3. Schulden
4. Verzekeringen

Thema salaris en arbeid

1. Salaris
2. Arbeid
3. CAO
4. Kopen of huren

Thema financiën en overheid

1. Miljoenennota
2. Eigen financiële rechten en plichten
3. Belastingen
4. Subsidies en toeslagen

Thema (kritisch) consumeren

1. Koopgedrag
2. Prioritering
3. Duurzaam consumeren
4. Spaarvormen

Politieke-juridische dimensie

In de politiek-juridische dimensie hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: het politieke systeem in Nederland, Europa en de wereld, de democratische rechtsstaat, klimaat en mediawijsheid.

In de politiek-juridische dimensie ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachtes en handelen.

Thema het politieke systeem in Nederland

1. Grondwet: democratie tegenover dictatuur
2. Invloed in Nederland: gemeente, provinciale staten, waterschappen en landelijk
3. Politieke stromingen
4. Politieke partijen
5. Stemmen
6. Regeren: Eerste Kamer, Tweede Kamer, Constitutionele monarchie

Thema Europa en de wereld

1. De Europese Unie
2. Wereldonderwerpen: Klimaatakkoord, NAVO, handelsverdragen, dreigingen
3. Globalisering

Thema de democratische rechtsstaat

1. Trias Politica: de drie machten, grondrechten en plichten
2. Rechtspraak in Nederland organisatie
3. Strafrecht: HALT, kantonrechter
4. Burgerlijke recht: familierecht, handelsrecht, bestuurlijk recht
5. Participatie en medezeggenschap

Thema klimaat

1. Klimaatverandering
2. Duurzaamheidsprincipes
3. Energietransitie

Thema mediawijsheid

1. Risico's: nepnieuws, phishing, (online) verslavingen
2. Kansen van sociale media
3. Online privacy
4. Propaganda: framing, reclame

Sociaal-maatschappelijke dimensie

In de sociaal-maatschappelijke dimensie hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: diversiteit, waarden en normen, ethisch en integer handelen, maatschappelijk-gevoelige kwesties.

In de sociaal-maatschappelijke dimensie ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachten en handelen.

Thema diversiteit

1. Identiteit: wie ben jij, waar sta je voor, weerbaar zijn/opkomen voor jezelf
2. Subculturen: soorten (sub)culturen, waar hoor je bij
3. Discriminatie en tolerantie: vormen van discriminatie, dader- slachtoffer

Thema waarden en normen

1. Waarden en normen: geschreven en ongeschreven regels
2. Omgang met elkaar: school, thuis, werk en vrije tijd- (vaste) rolpatronen
3. Vrijheid: grondwettelijke vrijheden (veertien wetten), Rechten van de Mens

Thema ethisch en integer handelen

1. Recht en regelgeving: tegengestelde belangen in de werksfeer
2. Eigen gedrag naar de doelgroep (waar je voor werkt), klasgenoten en collega's
3. Moreel kompas: goed tegenover slecht, je eigen geweten, perspectief, aangeboren en aangeleerd

Thema maatschappelijk-gevoelige kwesties

1. Aannames, vooroordelen en generalisatie
2. Feiten, meningen en argumenten: dialoog voeren, discussie, debat en rol wetenschap
3. Ideologieën: religie, levensovertuiging en politieke systemen

Dimensie vitaal burgerschap

In de dimensie vitaal burgerschap hebben studenten kennis en inzicht van de thema's: fysieke gezondheid, mentale gezondheid, seksualiteit, verslavingen en vitaliteit in het beroep.

In de dimensie vitaal burgerschap ontwikkelen studenten vaardigheden, waarbij zij kunnen aantonen dat zij kritisch zijn op de eerdergenoemde thema's met betrekking tot hun eigen gedachtes en handelen.

Thema fysieke gezondheid

1. Bewegen en sport
2. Voeding
3. Fysieke ontspanning en slaap

Thema mentale gezondheid

1. Zingeving (plezier, motivatie, geluk)
2. Betrokkenheid, contact en vriendschap
3. Stress en ontspanning
4. Mentale klachten

Thema seksualiteit

1. Seksuele verwachtingen
2. Seksuele autonomie/grenzen
3. Seksuele veiligheid: SOA's, voorbehoedsmiddelen.

Thema verslavingen

1. Middelenverslavingen: onder andere alcohol, tabak en drugs.
2. Gedragsverslavingen: onder andere gamen, gokken, seks en werk.

Thema vitaliteit in het beroep

1. Gezonde werkcultuur: werkdruk/uren, ergonomie, balans privé en werk.
2. Veilige werkomgeving: werkverhoudingen en een veilige werkomgeving.

Hoofdstuk 4 Onderwijscriteria Burgerschapsonderwijs Nova College

Om de visie handen en voeten te geven en de kwaliteit van Burgerschap op het Nova College te kunnen waarborgen hebben we een aantal onderwijscriteria geformuleerd.

1. Een veilig en inspirerend leerklimaat is voorwaardelijk voor goed (burgerschaps)onderwijs

- Er heerst een veilig pedagogisch klimaat met veilige en respectvolle communicatie voor iedereen.
- Studenten mogen allemaal meedoen en we houden rekening met elkaar.
- Studenten krijgen ruimte om zich te uiten, met respect voor ieders privacy en zonder de vrijheid of veiligheid van anderen in te perken. Dat betekent ook dat actief naar elkaar luisteren wordt gestimuleerd.
- Er zijn afwisselende werkvormen, die aanzetten tot nadenken en het voeren van gesprekken.
- Er is contact met de omgeving, bijvoorbeeld door gastlessen, excursies en in projecten, of met andere onderdelen van de opleiding.

2. Burgerschap heeft een zichtbare en volwaardige plek in het curriculum van alle opleidingen.

- Burgerschap heeft een expliciete plek in het curriculum. Bij het ontwerp van het curriculum van een opleiding geeft het team alle generieke onderdelen, waaronder Burgerschap, een plek in de opleiding. Dit wordt opgenomen in het OER van de opleiding. Verder wordt er gekeken welke burgerschapsthema's wanneer, door wie en op welke wijze aangeboden worden.
- De kwantiteit van het Burgerschapsaanbod doet recht aan de inhoud en de leerdoelen van Burgerschap. Dat betekent dat er voldoende les wordt gegeven in burgerschapsthema's, om de leerdoelen te kunnen behalen.
- Burgerschap is een doorgaand leerproces en het burgerschapsaanbod vindt bij een meerjarige opleiding in ieder geval in 2 opleidingsjaren plaats.
- Burgerschapsonderwijs in de opleiding vertoont samenhang, omdat ze gefundeerd zijn in de leerdoelen.

3. De benodigde expertise voor het ontwikkelen en verzorgen van burgerschapsonderwijs wordt geborgd.

- De combinatie van verscheidenheid aan burgerschapsthema's, omgaan met de inspanningsverplichting zonder eindtermen, bespreken van gevoelige kwesties, en inspringen op de actualiteit maken dat Burgerschap een specialisme is binnen het mbo onderwijs. Deze specialist noemen we docent Burgerschap.
- Het opleidingsteam zorgt ervoor dat de benodigde expertise voor burgerschapsonderwijs wordt geborgd.
- Het Nova College investeert in samenwerking, effectiviteit en deskundigheid van burgerschapsdocenten door:
 - Een Novabreed platform te ontwikkelen en beheren (door en voor docenten)
 - Burgerschapsdocenten en teams scholing te bieden naar ontwikkelbehoefte

- Scholing van alle docenten burgerschap, als er nieuwe kwalificatie-eisen en een resultaatverplichting voor Burgerschap gaan gelden
- Kwalificaties van de docenten van de generieke vakken, waaronder burgerschap, op te gaan nemen in het Leer Management Systeem van het Nova College. Dit op basis van een (mogelijk landelijk) docentprofiel.

4. Tijdens Burgerschap worden belangrijke thema's op een voor studenten betekenisvolle manier behandeld.

- De docent Burgerschap verbindt onderwerpen binnen de thema's en opdrachten aan
 - De belevingswereld van studenten
 - Het beroep waarvoor de student een opleiding volgt
 - De levensfase van studenten
 - De actualiteit
- De docent Burgerschap stemt met het opleidingsteam af wanneer welke thema's betekenisvol kunnen worden aangeboden in het curriculum.

5. Tijdens Burgerschap is er naast belangrijke thema's ruimte om het gesprek met elkaar aan te gaan over andere relevante onderwerpen.

- De docent Burgerschap houdt er rekening mee, dat er andere onderwerpen (onverwachts) zich kunnen aandienen en om aandacht vragen tijdens de les. Dit kan bijvoorbeeld een verhaal van een student zijn, spanning in de klas, of actualiteit.

6. Gezamenlijk verantwoordelijkheid

Naast de burgerschapsdocent heeft het opleidingsteam een gezamenlijke verantwoordelijkheid waar het gaat om het stimuleren van burgerschapsvaardigheden. Niet alleen in de teams geldt deze verantwoordelijkheid, ook op de vestigingen en daarmee in het gehele Nova College wordt aandacht besteed aan burgerschapsvaardigheden.